

قانون ثبت احوال در نظم حقوقی کنونی

مؤلفین

دکتر عباس میرشکاری

«عضو هیأت علمی دانشگاه علم و فرهنگ»

سید جواد فراهانی

«کارشناس ارشد حقوق بشر»

انتشارات جاودانه

عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور : قانون ثبت احوال در نظم حقوقی کنونی /
مؤلف: عباس میرشکاری، سید جواد فراهانی.
مشخصات نشر : تهران: جاودانه، جنگل، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری : ۲۰۰ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۲۷۶-۹
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
موضوع : ثبت - - قوانین و مقررات - - ایران
موضوع : شناسنامه - - قوانین و مقررات - - ایران
موضوع : ایران - - آمار حیاتی - - قوانین و مقررات
شناسه افزوده : میرشکاری، عباس، ۱۳۶۴-
شناسه افزوده : فراهانی، سید جواد
رده‌بندی کنگره : KMH11856/118 1392
رده‌بندی دیویی : ۳۴۶/۵۵-۱۳
شماره کتابشناسی ملی : ۳۲۵۴۱۰۱

جنگل

عنوان کتاب: قانون ثبت احوال در نظم حقوقی کنونی
مؤلفین: دکتر عباس میرشکاری، سید جواد فراهانی

ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۲

قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۲۷۶-۹

[http:// www.junglepub.org](http://www.junglepub.org)

[email:// Info@junglepub.org](mailto:Info@junglepub.org)

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

۰۳۱۱-۳۲۰۵۰۶۷-۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست اجالی مطالب

پیشگفتار

فصل اول. کلیات ۱

- ماده ۱: وظایف سازمان ثبت احوال ۱
- ماده ۲: ترکیب و وظایف شورای عالی ثبت احوال ۴
- ماده ۳: ترکیب و وظایف هیأت حل اختلاف ثبت احوال ۵
- ماده ۴: صلاحیت دادگاه برای رسیدگی ابتدایی یا پژوهشی به دعاوی ثبت احوال ۲۱
- ماده ۵: تکلیف مأموران دولتی به همکاری با سازمان ثبت احوال ۲۴
- ماده ۶: تعریف ارکان سند سجلی (اعلام کننده، گواه و مأمور ثبت احوال) ۲۵
- ماده ۷: سن قانونی گواه و اعلام کننده ۲۹
- ماده ۸: حدود اعتبار اسناد سجلی به عنوان اسناد رسمی ۲۹
- ماده ۹: مقررات راجع به سواد اسناد سجلی ۳۱

فصل دوم. اسناد و دفاتر ثبت احوال ۳۳

- ماده ۱۰: انواع دفاتر ثبت احوال و نحوه ثبت و نگهداری وقایع مربوط به ثبت احوال در آنها ۳۵
- ماده ۱۱: نحوه تکمیل و امضای دفاتر ثبت احوال و میزان اعتبار اسناد سجلی تکمیل و امضاء شده ۳۸

فصل سوم. ثبت ولادت ۴۳

- ماده ۱۲: مرجع اعلام ولادت اطفال در داخل و خارج از کشور ۴۳
- ماده ۱۳: اطلاعات الزامی برای ثبت ولادت در دفتر ثبت کل وقایع ۴۵
- ماده ۱۴: لزوم تعیین شماره شناسایی برای افراد ۴۷
- ماده ۱۵: تشریفات و مهلت قانونی اعلام ولادت ۴۷
- ماده ۱۶: اشخاص مکلف به اعلام و امضای سند ثبت ولادت ۵۱
- ماده ۱۷: شیوه ثبت و اصلاح سند ثبت ولادت در فرض نامعلوم بودن ابوین طفل ۵۶
- ماده ۱۸: تشریفات مربوط به ثبت ولادت افراد فاقد ولی یا دارای اولیای محصور ۵۷
- ماده ۱۹: تکلیف پزشک به صدور گواهی ولادت و ارسال آن به ثبت احوال ۵۸
- ماده ۲۰: اسامی مجاز و نحوه انتخاب و ثبت آنها ۵۸
- ماده ۲۱: ثبت ولادت اطفال همزاد ۶۵

فصل چهارم. ثبت وفات ۶۷

- ماده ۲۲: تکلیف به اعلام وفات و مرجع ثبت آن در داخل و خارج از کشور ۶۷
- ماده ۲۳: مندرجات الزامی سند ثبت وفات ۶۹
- ماده ۲۴: ضرورت تصدیق پزشک یا گواهان برای ثبت وفات ۶۹
- ماده ۲۵: مهلت قانونی اعلام وفات ۷۱
- ماده ۲۶: اشخاص مکلف به اعلام وفات و امضای سند ثبت وفات ۷۱
- ماده ۲۷: تشریفات اعلام و امضای وفات یا ولادت توسط مقامات عمومی ۷۳
- ماده ۲۸: موارد تکلیف قانونی مقامات عمومی به اعلام وفات ۷۴
- ماده ۲۹: تعیین تکلیف در صورت مشخص نبودن اطلاعات ضروری برای ثبت وفات ۷۵
- ماده ۳۰: ثبت فوت فرضی غایب مفقودالاثَر ۷۶
- فصل پنجم. ازدواج و طلاق ۷۷**
- ماده ۳۱: نحوه ثبت ازدواج و طلاق و رجوع در اسناد سجلی ۷۷
- ماده ۳۲: شرایط و نحوه ثبت بعدی ازدواج و طلاق‌های غیررسمی ۷۹
- ماده ۳۳: الزامی بودن ثبت وقایع مربوط به ازدواج و طلاق در اسناد سجلی ۸۰
- ماده ۳۴: قاعده ممنوعیت افشای اطلاعات اسناد سجلی ۸۱
- فصل ششم. صدور شناسنامه ۸۳**
- ماده ۳۵: هزینه صدور شناسنامه و سایر خدمات سجلی ۸۳
- ماده ۳۶: مندرجات الزامی شناسنامه ۸۶
- ماده ۳۷: تشریفات ثبت موارد ترک یا اخراج از تابعیت ۹۶
- فصل هفتم. صدور کارت شناسایی ۱۰۱**
- ماده ۳۸: نحوه صدور کارت شناسایی و مندرجات الزامی آن ۱۰۱
- ماده ۳۹: تشریفات ثبت مشخصات مربوط به سکونت افراد و ضمانت اجرای آن ۱۰۶
- فصل هشتم. نام خانوادگی ۱۱۱**
- ماده ۴۰: تشریفات مربوط به تغییر نام خانوادگی ۱۱۱
- ماده ۴۱: حق تقدم بر نام خانوادگی و تشریفات مربوط به انتقال آن ۱۱۷
- ماده ۴۲: استفاده زوجه از نام خانوادگی شوهر ۱۲۲
- فصل نهم. تعویض شناسنامه‌های موجود و نقل آن به دفاتر ثبت کل وقایع ۱۲۵**
- ماده ۴۳: تکلیف سازمان ثبت احوال به تعویض شناسنامه‌های موجود در دست مردم ۱۲۵
- ماده ۴۴: تعیین تکلیف درخصوص داشتن شناسنامه مکرر یا موهوم یا استفاده از شناسنامه مکرر یا موهوم یا شناسنامه غیر ۱۲۶

ماده ۴۵: تشریفات مربوط به احراز هویت یا تابعیت افراد.....	۱۲۷
ماده ۴۶: شناسایی شناسنامه‌های جدید به عنوان سند رسمی هویت و تابعیت.....	۱۳۰
فصل دهم. تهیه مقدمات اجرای قانون.....	۱۳۳
ماده ۴۷: مسئولیت وزارت کشور در تهیه مقدمات اجرای قانون.....	۱۳۳
فصل یازدهم. مقررات کیفری.....	۱۳۵
ماده ۴۸: جرم‌انگاری تخلف از وظایف قانونی در ارتباط با مراحل ثبت احوال شخصیه در اسناد سجلی.....	۱۴۰
ماده ۴۹: جرم‌انگاری هرگونه اظهار خلاف واقع در ارتباط با اعلام یا گواهی ولادت و مرگ و جرم‌انگاری دریافت یا استفاده از شناسنامه موهوم یا مکرر یا استفاده از شناسنامه غیر.....	۱۴۳
ماده ۵۰: جرم‌انگاری دریافت شناسنامه یا ایجاد موجبات تنظیم اسناد سجلی قبل از احراز تابعیت ایرانی برای اتباع بیگانه.....	۱۴۵
ماده ۵۱: جرم‌انگاری اظهار غیرواقعی راجع به پدر و مادر طفل.....	۱۴۶
ماده ۵۲: جرم‌انگاری تخلفات مربوط به مادران ثبت احوال درخصوص مواد ۴۹، ۵۰ و ۵۱.....	۱۴۶
ماده ۵۳: شیوه تنظیم و تصویب آیین‌نامه اجرایی قانون و نمونه‌های اوراق و اسناد.....	۱۴۷
ماده ۵۴: نسخ قوانین معارض و قوانین پیشین.....	۱۴۸
ماده ۵۵: تعیین تکلیف در ارتباط با مسئولیت اجرای قانون ثبت احوال.....	۱۵۴
فهرست تحلیلی.....	۱۵۵
نمایه قوانین و مقررات.....	۱۷۳
نمایه آراء و رویه قضایی.....	۱۷۷
نمایه نظریات اداره حقوقی.....	۱۸۱
فهرست منابع.....	۱۸۳

پیشگفتار

اندیشیدن درباره‌ی احوال شخصیه‌ی آدمیان و چارچوب‌بندی قانونی ثبت و نگهداری آن، افق‌های تازه‌ای را فراروی ذهن جستجوگر هر پژوهشگر حقوقی باز می‌نماید. حقوق ثبت احوال هم حقوق به مثابه جمع حق‌ماست و هم حقوق به مثابه مجموعه قوانین و مقررات. اندیشیدن پیرامون آن هم ذهنیت سنتی آموزش حقوقی ایرانی را کمی از گستره‌ی حقوق مالی و کارگزاری مالکیت رها می‌کند و حق‌هایی غیرمالی (مربوط به هویت و احوال خصوصی آدمیان) را باز می‌نماید و هم مجموعه‌ای از قوانین و مقرراتی را (که کمتر در نظام آموزش دانشگاهی حقوق مجال طرح و بحث پیرامون‌شان شکل گرفته) صورت‌بندی می‌کند.

این فراموشی و غفلت از حقوق ثبت احوال شخصیه در ادبیات آکادمیک حقوق و برنامه‌ی درسی دانشجویان حقوق حیرت بیشتری را فراهم می‌کند وقتی یادآوری شود که هم سابقه‌ی قانون‌گذاری در حوزه‌ی احوال شخصیه تقریباً به عمر قانون‌نویسی مدرن در ایران است و هم مردم کوچه و خیابان همواره درگیر و دار ثبت وقایع مربوط به احوال شخصیه خویش (اعلام ولادت فرزند، اخذ شناسنامه، نامگذاری فرزند و نیز ثبت ازدواج و طلاق و فسخ و انحلال نکاح و بذل مدت آن و همچنین اعلام وفات) با نیازها و پرسش‌های حقوقی بسیاری مواجه بوده‌اند.

شخصی که نام و نشانی دارد دلش می‌خواهد نام کوچک یا نام خانوادگی‌اش را تغییر دهد؛ کودکی به دنیا آمده و پدر و مادرش معلوم نیست (یا اتفاق بین آنها در اعلام ولادت نیست یا ازدواج رسمی بین آنها نیست) و حق کودک بر نام و نشان و هویت در معرض چالش است؛ نوعروسی قبل از رفتن سر خانه و کاشانه‌ی خویش به اختلاف و طلاق رسیده و حالا دنبال المثنای شناسنامه و حذف مشخصات ازدواج قبلی از شناسنامه است؛ پدری می‌خواهد تاریخ تولد مندرج در شناسنامه‌اش را تغییر دهد تا نوجوانش بتواند با گرفتن کفالت او از سربازی معاف شود؛ سرپرست خانواده‌ای در سر دارد سن شناسنامه‌ای خود را به نحوی تغییر دهد که زودتر از مزایای بازنشستگی یا تأمین اجتماعی برخوردار شود؛ شخصی تغییر مذهب یا تغییر جنسیت داده و حالا دنبال تغییر نام کوچک خود است؛ دورترها فرزندی پس از ولادت از دنیا رفته و پدر و مادرش شناسنامه را ابطال نکرده‌اند و برای فرزند بعدی نگه داشته‌اند و حالا وقت ازدواج یا استخدام یا خدمت نظام

وظیفه، منافع فرد اقتضای این را دارد که ابطال شناسنامه قبلی و صدور شناسنامه تازه را طلب کند؛ ورزشکاری که پدر و مادرش زودتر یا دیرتر از هنگام دقیق تولد برایش شناسنامه گرفته‌اند برای شرکت در مسابقات ورزشی خاصی تغییر مندرجات شناسنامه را طلب می‌کند؛ بانویی با مردی بیگانه و مهاجر به‌طور غیر رسمی ازدواج نموده و حالا مشکلات مربوط به احراز هویت و تابعیت فرزندش و صدور شناسنامه برایش دغدغه شده است و ...

اهمیت موضوعیت‌های پیش گفته طرح جدی حقوق ثبت احوال در نظم حقوق کنونی را به عنوان گرانیگاه مباحث مربوط به هویت آدمیان و شخصی‌ترین مسائل مربوط به کنج خلوت زندگی آنان پدیدار می‌سازد؛ از سویی مسأله‌ی نظم عمومی مطرح است و این واقعیت که ثبات و وحدت هویت افراد برای نظم و نسق روابط اجتماعی ضرورت دارد (اصل وحدت نام، اصل وحدت اقامتگاه، قاعده آمره انتقال نام‌خانودگی و...) و از سویی دیگر مسأله‌ی حق‌ها و آزادی‌های آدمیان (حق بر نام، حقوق مربوط به هویت اجتماعی به‌طور مستقیم و حقوق تأمین اجتماعی، حقوق رفاهی، حقوق کار و... به‌طور غیر مستقیم) در میان است.

همچنین تبارشناسی قوانین مربوط به ثبت احوال نیز که قدیمی‌ترین آنها به سال‌های نخستین قرن ششمی اخیر مربوط می‌شود به خوبی می‌تواند نشان دهد پیشگامی و نیک اندیشی مؤلفان آن چه تحولات اجتماعی مثبتی را در مواردی مانند حذف القاب و عناوین و به تبع آن نظام طبقاتی شهروندی، اعلام برابری شهروندان و تجلی آن در اوراق هویتی برابر و حتی ضروری کردن ثبت هویت زنان به عنوان زمینه‌ای روشن برای شناسایی و تضمین حقوق مدنی و سیاسی آنها (مانند حق شرکت در انتخابات) داشته است. در حقیقت با در نظر گرفتن پیوند وثیق شهروندی و تابعیت و نیز پیوند وثیق احراز هویت و تابعیت افراد با اوراق شناسایی آنها اغراق نیست اگر جایگاه این حقوق در ایجاد نظام حقوق شهروندی مدرن نیز مورد تأکید قرار بگیرد.

در چشم‌انداز فوق ادعای ما بر این است که تلاشی تازه برای بازشناسی ابعاد این رشته‌ی مهجور حقوق سزاوار است. اگر هم فرض شود که به لحاظ ماهوی، قواعد اساسی مربوط به احوال شخصیه شهروندان، در قانون مادر، یعنی در قانون مدنی تقریر شده است اما اهمیت نظم عمومی در سیاق کلی اسناد سجلی و تعیین تکلیف درباره‌ی نحوه‌ی ثبت، نگهداری، اصلاح، تغییر یا ابطال اسناد سجلی به عنوان اسناد رسمی در مجموعه‌ای از قوانین شکلی و نیز تکالیف سازمان ثبت احوال به عنوان بازویی در اختیار دولت به نحوی است که بیشتر طرح و بازنمایی این رشته را در چشم‌انداز حقوق عمومی به ذهن متبادر می‌سازد. پس حقوق ثبت احوال حقوق ناظر بر صدور، تغییر و ابطال اسناد سجلی و حقوق ناظر بر تأمین دلیل برای احوال شخصیه خواهد بود؛ درست همان قدر که حقوق ناظر بر تعیین قواعد ماهوی مربوط به احوال چهارگانه آدمی (ولادت، ازدواج، طلاق و فوت) می‌باشد. لاجرم باید ریشه‌ها و پیوندها را هم با حقوق مدنی و شاخه‌های پرثمر آن چون حقوق

خانواده باید جست و هم خطوط رابطه را با حقوق عمومی و شاخه‌هایی همچون حقوق اداری (از باب طرح سازمان ثبت احوال به عنوان یک نهاد دولتی) و حقوق کیفری (از باب جرم‌انگاری عدم اعلام یا اعلام کذب وقایع چهارگانه یا جرم‌انگاری خدشه در اسناد سجلی و...) به درستی ترسیم نمود.

به هر روی، برای پاک کردن غبار غفلت از چهره این رشته حقوقی و در ادامه مسیری که از پیش، آغاز شده بود، اینک اثر پیش‌رو با عنوان «قانون ثبت احوال در نظم حقوقی کنونی» به جامعه حقوقی کشورمان پیش‌کش می‌شود. در این اثر، هدف این است که از یک سو، ادبیات حقوقی دانشگاهی در حوزه ثبت احوال، غنای بیشتری یابد و از دیگر سو، آینه‌ای شکل بگیرد تا در آن بتوان تصویر احوال شخصیت شهروندان را بازنمایی کرد. برای تحقق این هر دو هدف، پس از بیان هر ماده، مفاهیم کلیدی آن طرح می‌شود تا قلمرو و چشم‌انداز تفسیری آن مشخص شود؛ بعد از آن نیز چکیده‌ای از باورهای رایج در تفسیر ماده، با مراجعه به آثار علمی و نیز رویه قضایی آورده می‌شود.

در پایان، نگارندگان، ضمن تشکر از آقای محمدعلی رجب به پاس خوانش و پایش این اثر، اشتیاق خود را برای شنیدن ارشادها و انتقادات علاقمندان به حوزه حقوق ثبت احوال اعلام می‌کنند.

علامہ اختصاری

ق.ا.....	قانون اساسی
ق.ا.پ.ق.....	قانون اصلاح پارہای از قوانین دادگستری
ق.آ.د.م.....	قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب، در امور مدنی
ق.ت.....	قانون تجارت
ق.ت.ا.....	قانون تأمین اجتماعی
ق.ث.ا.....	قانون ثبت احوال
ق.ث.....	قانون ثبت اسناد و املاک
ق.د.ع.ا.....	قانون دیوان عدالت اداری
ق.م.....	قانون مدنی
ق.م.ا.....	قانون مجازات اسلامی
ق.م.م.....	قانون مسئولیت مدنی
ل.ا.ق.ت.....	لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت